



**POLIFONIK REPERTUAR USTIDA ISHLASH ASOSIDA
FORTEPIANO SINFIDA PROFESSIONAL IJRO
KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH**

Ikromova Dilbar Isroiljon qizi

O'zbekiston Davlat Konservatoriyasi

Musiqiy pedagogika kafedrasi katta o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10803204>

ARTICLE INFO

Received: 04th March 2024

Accepted: 10th March 2024

Online: 11th March 2024

KEYWORDS

Kompetentsiyaviy yondashuv; cholg'u tayyorgarlik; polifonik repertuar, polifoniya, musiqiy eshitish(sulh).

ABSTRACT

Mazkur maqolada bo'lajak fortepianino mutaxassislarini tayyorlashga kompetensiyaga asoslangan yondashuv talablari asosida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, fortepiano sinfida polifonik repertuar ustida ishlash materiallari asosida maxsus ijro kompetensiyalarini shakllantirish jarayoniga qaratdilar.

KIRISH.

Oliy ta'lim tizimini rivojlanishining zamonaviy yo'nalishi kompetensiya paradigmasiga asoslanadi, uning mohiyati shundaki, butun ta'lim tizimi zamonaviy jamiyatning jadal rivojlanishi sharoitida malakali, kasbiy o'sishga qodir mutaxassislarni tayyorlash yo'nalishi bo'yicha qayta tashkil etilgan. Axborot oqimlarining ko'payishi va tobora murakkablashib borayotgan transdisipliner bilimlar majmualarining paydo bo'lishi sharoitida shaxsni yo'naltirish, uning o'ziga xosligini saqlab qolish va o'zini doimiy ravishda yaratish dolzarb vazifadir. Shu sababli, bugungi kunda shaxsning universalligi xotirada saqlanadigan ma'lumotlar miqdori va turli xil intizomiy sohalardan olingan bilimlar bilan emas, balki axborot oqimida umumiy yo'nalish tizimini o'zlashtirish, qattiq shaxsiy filtrlarni yaratish – qimmatli ma'lumotlarni tanlashning aniq usullari, ularning shaxsiy bilim tizimini doimiy ravishda to'ldirish va tugatish qobiliyatini shakllantirish bilan bog'liq.

Musiqqa, pedagogik va cholg'u ijrochilik sohasida maxsus ijro kompetensiyalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular shuni anglatadiki, talaba turli xil uslublar, davrlar va yo'nalishlardagi musiqiy asarlarni yuqori badiiy ijro etishga tayyorlanishi kerak, bu esa turli xil instrumental va ijro mahoratiga asoslangan. Shuningdek, o'qish davrida musiqiy dunyo musiqiy madaniyatining rivojlanishi, shaxsiy yo'nalishlari, musiqiy, ma'rifiy va madaniy-ma'rifiy faoliyat qobiliyati to'g'risida g'oyalar shakllantirilishi kerak.

Polifonik repertuar ustida ishlash pianinotchilar va barcha mutaxassisliklar musiqachilari uchun fortepiano ijrochilik san'atini kompetensiyaga o'rgatishning ajralmas qismidir. "Ushbu yondashuv nafaqat talabaning individual xususiyatlarini - uning musiqiy qobiliyatini, jismoniy va ma'naviy rivojlanishini, aqlini hisobga oladi. Ammo butun o'quv dasturi to'g'ridan-to'g'ri shaxsiy



ishtirokida talabaning aniq ehtiyojlari va ustuvorliklariga asoslanadi"¹. Bu pianino chalayotgan har bir kishi uchun polifonik fikrlash va polifonik to'qimalarga ega bo'lishning ulkan ahamiyati bilan bog'liq. Polifonik eshitish va polifonik fikrlashni rivojlantirish har qanday musiqiy mutaxassislik talabalarining musiqiy madaniyatini tarbiyalashning eng muhim daqiqalaridan biridir. Polifonik to'qimalarni eshitish, polifonik musiqani ijro etish qobiliyati talaba butun o'qish davomida rivojlanadi va chuqurlashadi. Ko'p jihatdan polifoniya pianino ijrochiligida intizomni tarbiyalashni talab qiladi va ta'sir qiladi. U barqaror an'analar va qat'iy qonunlar va qoidalar tizimi asosida o'sdi. Pianino polifonik musiqasining o'ziga xos xususiyati-bu janr qonuni talab qiladigan har birining zarur individualizatsiyasi bilan ovozlarning ansamblining qat'iy tartibga solingan, ifodali ijro etilishi.

Polifonik asarni o'rganish yo'lida turgan asosiy vazifalar:

- umuman asarni nazariy va ijro etuvchi tahlil qilish;
- tematik materialni ajratish va mavzuni ifodalash ustida ishlash, tematik va tematik bo'lmagan ovozlarni farqlashda ovoqli asosni tanlash;
- bir qo'lda ikki yoki undan ortiq ovoqli ijro etish;
- intonatsion ekspressivlik va umuman asarning dinamik rejasini tuzish.

Polifoniya-bu polifoniyaning bir turi bo'lib, u bir vaqtning o'zida ikki yoki undan ortiq teng ohanglarning birikmasidir. Shuning uchun polifoniyani o'rganish polifonik musiqaning eng muhim tarkibiy qismlaridan biri – melodik chiziqni to'g'ri idrok etish va ijro etish qobiliyatidan boshlanadi. Melodik chiziq yoki ovozlarning mustaqilligi ijrochiga har qanday polifonik asarni taqdim etadigan ajralmas talabdir. O'qituvchining vazifasi talaba bilan ushbu mustaqil aniq nimani namoyon etishini tahlil qilish va uni haqiqiy ohangga aylantirishdir. Umuman olganda, ovozlarning mustaqilligining o'ziga xos xususiyatlariga quyidagilar kiradi:

- bir – biriga mos kelmaydigan iboralar va dinamikada;
- pianino zarbalarining mos kelmasligida, masalan, yuqori ovozda – legato, pastki ovozda – legato va boshqalar;
- turli xil ovozlarda kulminatsiyalar o'rtasidagi mos kelmaslikda, shuningdek musiqiy chiziq taqdimotining ritmik tabiatida.

Bu eng muhim pedagogik vazifalardan biri - polifonik musiqiy quloqni yuqori darajada rivojlangan kasbiy qobiliyat sifatida shakllantirish, pianino darslarida darslarga kompetentsiyaning eng muhim qismi va yondashuvini ko'rib chiqamiz. Polifonik eshitish musiqiy sezgilarni idrok etish vositasi bo'lib, tovush to'qimasida bir vaqtning o'zida ikki yoki undan ortiq ovozlarning harakatini eshitish imkonini beradi. Musiqachining polifonik eshitishiga aniq polifonik shakllar bilan muomala qilishda ayniqsa yuqori yuk tushadi. Polifoniyani to'g'ri eshitish zarurati, ya'ni, kompleksda undosh yoki qarama-qarshi harakatlarni tashkil etuvchi ohangdor rivojlangan, bir-biriga qarama-qarshi ovozlarning ansambli tomonidan ifodalangan asbobda murakkab tovush birliklarini to'liq takrorlash musiqiy eshitish, eshitish diqqat hajmi, uning barqarorligi, kontsentratsiya qobiliyati va shu bilan birga

¹ Белоконь И.А. К вопросу организации инновационных модульных курсов для обучения музыке людей разных возрастов. // Вестник науки и образования. Bulletin of Science and Education. 2015. № 5 (7). С. 108-110.



uning moslashuvchanligi, harakatchanligi, musiqiy eshitish qobiliyatiga mutlaqo alohida talablar qo'yadi².

Polifonik eshitishning mavjudligi pianinochi, musiqachi dirijer, nazariyachi, orkestr ijrochisi, ansamblchi uchun ajralmas bo'lib, ular to'qimalarning barcha elementlarini va cholg'u va xor ballarini, polifonik asarda esa barcha ovozlarni eshitishlari kerak. Shu bilan birga, har bir alohida ovozning o'ziga xosligi va individualligini eshitish qobiliyatini alohida ta'kidlash kerak. Ushbu qobiliyatni rivojlantirishning murakkabligi, birinchi navbatda, to'qimalarning bir necha qatlamlarini idrok etishda omillar tahlil qilinishi va umumlashtirilishi bilan izohlanadi, ular o'zlari ham murakkab, umumlashtirilgan komplekslardir.

Polifoniyani ijro etishda quyidagilar birlashtiriladi:

- melodik eshitish, chunki polifonik kompleks bir qator kuylardan iborat;
- garmonik eshitish, chunki kuylar vertikal ravishda garmonik komplekslarga qo'shiladi;
- tembrodinamik eshitish, chunki har bir ovoz o'ziga xos tembr va boshqa dinamika va tovush bilan ajralib turadi;
- metro ritmini his qilish;
- musiqiy mantiq hissi va "*shaklni qamrab olish*" qobiliyati, chunki faqat ular gorizontol oldinga siljish va chiziqning vertikal kombinatsiyasi mantig'ini eshitish va anglashga imkon beradi.

Shu bilan birga, shuni ta'kidlash kerakki, ushbu tarkibiy qismlarning barchasi faol ichki o'zaro ta'sirda va bir butun sifatida birgalikda harakat qiladi. Polifonik eshitishning bu qobiliyati qabul qilingan ob'ekt birligining aksidir – ko'p faktorli butunlik, uning organik asosi mantiqiy ko'p funktsional aloqa bo'lib, mustaqil ahamiyatga ega bo'lgan bir vaqtning o'zida yangraydigan ohanglar yoki ohanglar va akkordlar majmuasi emas. Polifonik musiqani o'rganish va ijro etishning maqsadi polifonik fikrlashni shakllantirish bo'lishi kerak, bu ijrochiga asarlarning me'morchiligini organik ravishda idrok etishga, shu jumladan bir vaqtning o'zida kompozitsiyalarning chiziqli va garmonik tuzilishi qonuniyatlaridan xabardor bo'lishni eshitishga imkon beradi.

Polifonik eshitishning rivojlanishi uchun quyidagi uslubiy qo'llanmalar mavjud:

- Har bir ovozni alohida, alohida ijro etish;
- Juftliklar bo'yicha ovozlarni yo'qotish;
- Bir vaqtning o'zida qolgan ikkitasini ijro etish bilan bitta ovozni baland ovozda kuylash;
- Polifonik asarni vokal ansambli tomonidan ijro etish;
- Boshqalarning ovozini ataylab kamaytirgan holda ovozlardan birining relyef ijrosi.

XVII-XVIII asrlarda polifoniyani ijro etishda pedal masalalarida juda ehtiyot bo'lish kerak. Pedalni asosan qo'llar ohangdor chiziq tovushlarini bog'lay olmaydigan holatlarda, shuningdek, mavzulardagi bitta tovushlarni ularga ko'proq ahamiyat berish, rang berish va ularning ovozinig og'irligini berish uchun boyitishni tavsiya etish mumkin.

Xulosa.

Yuqoridagilarni umumlashtirib aytishimiz mumkinki, kompetentsiyaga asoslangan yondashuv asosida ta'limning natijasi o'z-o'zidan bilim, ko'nikma va qobiliyatlar emas, balki bo'lajak musiqachi-mutaxassisning bilimga tayyorligi, kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatga

² Цыпин Г.М. Обучение игре на фортепиано. М.: Просвещение, 1984. 176 с.



erishish istagi, rivojlangan ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalar kabi kasbiy fazilatlarini aks ettiruvchi shakllangan kompetentsiyalardir. va hamfikrlar jamoasida ishlash istagi, ijodiy innovatsion loyihalarni ishlab chiqarish va amalga oshirish qobiliyati.

References:

1. Белоконь И.А. К вопросу организации инновационных модульных курсов для обучения музыке людей разных возрастов. // Вестник науки и образования. Bulletin of Science and Education. 2015. № 5 (7). С. 108-110.
2. Цыпин Г.М. Обучение игре на фортепиано. М.: Просвещение, 1984. 176 с.
3. Ikromova, D. (2022). SKILLS OF PERFORMING ENSEMBLE WORKS ON THE PIANO. *International Bulletin of Engineering and Technology*, 2(10), 83-86.